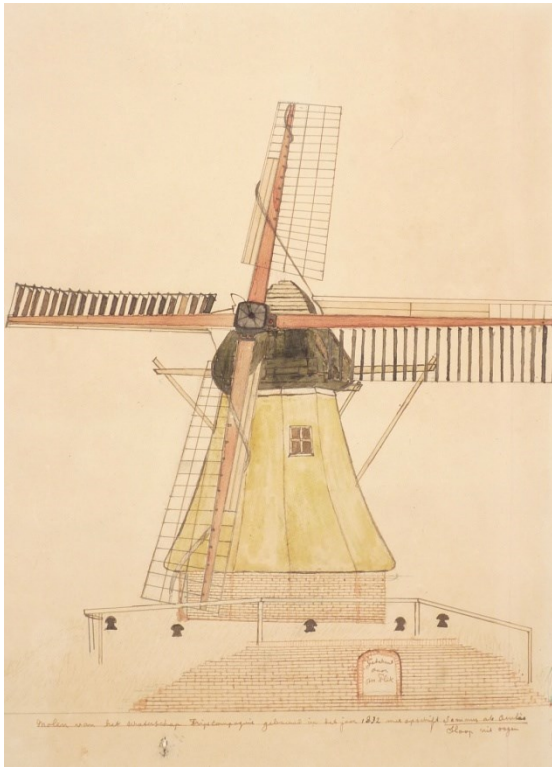

Poldermolen van het waterschap Tripscompagnie Oostkant 'Somnus Ab Oculis'

Jan Aijold Kuiper

Op 11 januari 2016 verkreeg het Veenkoloniaal Museum van mevr. A.J.T. Schaap-de Jager een ingekleurde tekening in rechthoekige hoge lijst met daarop de afbeelding van een molen. Onder de molen staat geschreven: getekend door M. Flik. Tevens aan de onderkant: Molen van het waterschap Tripscompagnie gebouwd in het jaar 1832 met opschrift Somnus Ab Oculis: Slaap in (de) Oogen. Op de achterkant is met potlood geschreven: getekend door M. Flik Kielwindeweer 16 april 1948. De tekening meet 45,3 x 58,4 cm, is met inkt op papier getekend en met ecoline of waterverf ingekleurd en zit in een houten lijst. Michaël Flik, landbouwer van beroep, geboren 21 januari 1892 te Tripscompagnie, overleden 26 juni 1975 te Groningen, was de grootvader van de schenkster. Hij was getrouwd met Antje Margrietje Reinders. Van 1919 tot 1923 woonden ze aan de Tripscompagniesterweg 35, in het ouderlijk huis

waar hij was geboren en opgegroeid. Als hij uit het raam keek, kon hij de watermolen zien staan. Michaël heeft deze molen nagetekend, gebaseerd op de krantenfoto van 14 juni 1928, exact dezelfde voorstelling, de molen schuin van onderaf gezien. Het bovenstaande end heeft hij er zo te zien bij bedacht, dat lijkt wat te kort weergegeven. Opmerkelijk is dat hij 1832 noemt als datum dat de molen is opgericht, terwijl het 1830 moet zijn. Hij zal in de war zijn met de watermolen van Borgercompagnie Oostkant, deze dateert wel van 1832.

Wat is er van deze molen bekend?

Het waterschap Tripscompagnie Oostkant werd in 1830 bij willekeur opgericht, en dat is ook hetzelfde jaar als dat waarin de watermolen werd gebouwd. Het had een oppervlakte van 175 ha. Het waterschap werd in 1912 herzien en in 1930 werd het waterschap samengevoegd met het waterschap de Kleine Munte. Het had toen een oppervlakte van 214 ha. Het bestuur bestond uit twee leden. Alle boeren die kavels in de polder hadden liggen, betaalden samen – elk naar de grootte van hun kavel – de algemene kosten, waarmee de dijken, een duiker onder de Tripscompagniesterweg en de molen werden onderhouden. In de jaren 1892 – 1895 waren de lasten f 2,- per ha.

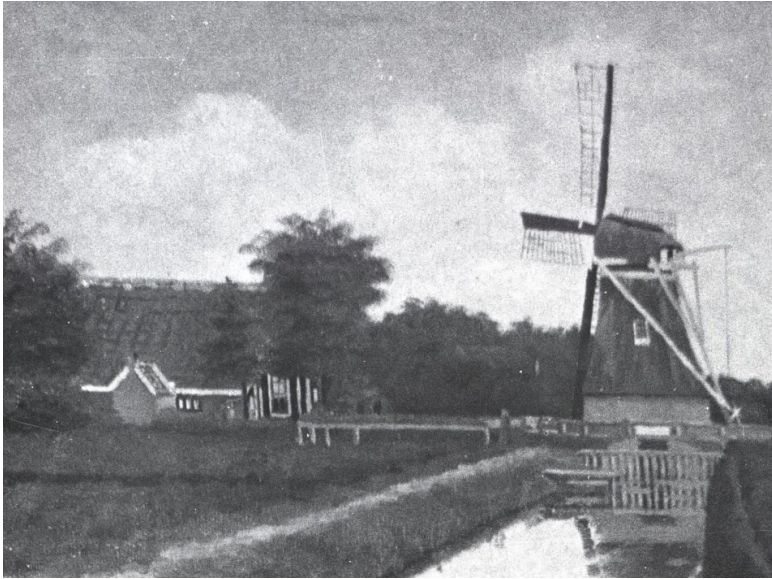
Wat voor functie had een watermolen? Watermolens in ons land werden gebruikt voor het droogmaken van meren en voor het op peil houden van het polderwater. Het water werd naar boven gebracht met behulp van een scheprad. Met dit type kon het water twee meter omhoog worden gebracht, en na de uitvinding van de windvijzelmolen zelfs een meter hoger. Laag gelegen polders werden van meerdere molens voorzien, die op verschillende hoogte waren geplaatst en het water naar elkaar toe maalden. Soms gebeurde het, vooral bij hoog water, dat de capaciteit van de molens niet genoeg was en dan plaatste men op de wal een locomobiel van 10 pk of meer als reservemachine, om zo met stoomkracht de polders droog te malen.

De hier beschreven molen was een windvijzelmolen, een achtkante bovenkruier van het type grondzeiler, met een rietgedekte achterkant op stenen veldmuren, met één roede voorzien van zelfziching en een vlucht van 15 meter. De middellijn van de vijzel was 1,14 meter. Het water kon worden opgevoerd tot 1,38 meter + W.P. en het wegmalen tot 0,34 meter + W.P. Over de precieze ligging verschillen de meningen. Als ik het internet doorzoek, kom ik diverse locaties tegen. Op de site van Dr. Jan van den Noort uit Rotterdam, historisch onderzoeker en cartograaf, jvdn.nl, staan diverse waterkaarten waarvan de beeldrechten al zijn verlopen en die je zo mag gebruiken. Op de Waterstaatskaart 1^e editie (1856 – ca 1935) Blad 12 Assen 2 kom ik de exacte ligging tegen. De molen stond in het midden van de polder en stond via een uitwateringskanaal (wijk) in verbinding met het Tripcompagniesterdiep. De wijk liep echter niet rechtstreeks, maar eerst 720 m naar het oosten (op dit punt sloeg de molen van de Kleine Munte uit), daarna 530 m langs de oostgrens van het schap naar het zuiden en vervolgens 1,5 km naar het westen.

Detail Waterstaatskaart 1^e editie (1865 – ca 1935) Blad 12 Assen 2 met daarop de exacte ligging van de watermolen onder de letters pa van Tripcompagnie.

Als ik de waterstaatskaart over een kadasterkaart leg, is het de 6^e of 7^e kavel vanaf de weg, dus kom ik uit op C 826 en C 827 van de weduwe van landbouwer Roelf Hindriks Pekelder, Saartje Jans Jonker. Het huisje van de molenaar stond ook op een van deze kavels.

Dit is een foto van een schilderij uit de collectie van het Groninger Molenarchief, met daarop de molen van Tripscompagnie en het molenaarshuisje.

Wie de eerste molenaar was, is mij nog steeds onbekend. De bevolkingsregisters van Muntendam, waar dit stuk van Tripscompagnie bij hoorde, beginnen pas bij 1850. Oud-directeur van Instituut Hommes en tevens oud-hoofd van de school te Tripscompagnie E.F.W. Brinkman schreef het boek "Muntendam en de Muntendammers". In de Noord-Ooster van 8 augustus 1942 schreef hij een artikel over oud Muntendam en noemt daarin de watermolen die van Albert Eisses, met het opschrift "Somnus Ab Oculis", wat betekent slaap uit de oogen, welke betekenis hem duister is. Na enige genealogische naspeuringen te hebben gedaan, ontvouwt er zich een verhaal.

Jan Jans Eisses, geboren 11 januari 1782 te Muntendam, als zoon van Jan Heijes en Bauwe Jans Hooijer, was op 12 januari 1807 te Sappemeer getrouwd met Elsie Alberts Haan, geboren 1782 te Borgercompagnie, als dochter van Albert Hindriks Haan en Wichertje Harms ten Cate. In 1811 wordt dochter Bouchien geboren en op 1 november 1816 te Winneweer zoon Albert Jans. Jan Jans Eisses heette in de wandel ook wel Jan Heijes of Jan Jans Heijes, zo staat op het huwelijkscontract van zijn zoon uit 1847 te lezen. De kinderen gaan met hun ouders naar de Doopsgezinde kerk in Sappemeer en worden streng christelijk opgevoed. Jan Jans Heijes overlijdt, slechts 39 jaar oud, op 23 februari 1821 in het huis getekend nummer A 42 te Kalkwijk, achterlatende twee minderjarige kinderen, Bouchien en Albert Jans, die op dat moment slechts 10 en 4 jaar oud zijn. Elsie en haar kinderen erven de helft van een behuizing en tuin, staande te Kalkwijk A 42, zijnde eigen grond. Elsie Alberts Haan hertrouwt op 8 maart 1831 te Muntendam met Hans Jans Leenders, geboren ongeveer 1775 te Kalkwijk, als zoon van Jan Hanssens Leenders en Aaltje Ottes. Hans Jans Leenders is op dat moment al watermolenaar te Tripscompagnie. Hij was sinds 31 oktober 1828 weduwnaar van Barber Pieters Teune en woonde in het huis met nummer 290 te Borgercompagnie, gemeente Muntendam. Dat is op de overlijdensakte van Barber Pieters Teune te lezen. Ook hij gaat met vrouw en kinderen naar de Doopsgezinde kerk te Sappemeer.

Het waterschap Tripscompagnie Oostkant werd 1830 opgericht en Hans Jans Leenders is dus de eerste watermolenaar oftewel watermulder. Uit het huwelijk met Elsie Alberts Haan worden geen kinderen geboren. Albert Jans Eisses groeit op met een stiefvader die watermolenaar is en hij mag vaak helpen. Blijkbaar vindt hij het leuk en brengt veel tijd met zijn stiefvader bij de molen door. Tussendoor is hij ook nog boerenknecht en helpt de boeren in de buurt, zoals de landbouwers Kreps,

Broekema en Pekelder, en hij helpt de winkelier Minkes uit Hoogezand. In 1835 wordt hij opgeroepen voor de Nationale Militie, maar trekt nummer 12, zodat hij niet in dienstplicht hoeft. Op zijn signalementregister staat een beschrijving hoe hij eruit ziet: Lengte 1 el, 6 palm, 6 duim en 5 streep. Verder heeft hij een ovaal gezicht, kort voorhoofd, blauwe ogen, grote neus, kleine mond, spitse kin en blond haar met blonde wenkbrauwen.

Hans Jans Leenders overlijdt 8 mei 1838 te Muntendam. Albert Eisses volgt zijn stiefvader op. Hij kent alle kneepjes van het vak, en zo hoeft er niemand meer ingewerkt te worden. Albert Eisses huwt op 18 juli 1845 te Muntendam met Kornelia Derks de Vries, dochter van Derk de Vries en Margien Gerrits Mulder. Hij is dan 28 jaar oud, watermulder van beroep, en zijn bruid is 25 jaar oud. Omdat ze beiden niet vermogend zijn of uit een rijke familie komen, kloppen ze bij de gemeente Muntendam aan voor een akte van onvermogen. Hij betreft met zijn bruid een huisje bij de molen, met nummer 239 b. Zijn naam wordt dan in de bevolkingsregisters geschreven als Eijes. Uit dit huwelijk worden te Tripscompagnie zes kinderen geboren: Elsjen (1845), Marchien (1847), Jan (1849), Derkien (1850), Hendrik (1854) en Gerrit (1858). In 1859 verandert het huisadres en wonen ze op nummer 334. Op dat moment is schoonmoeder Margien Gerrits Mulder bij hen inwonend. Zij overlijdt in 1860. In 1880 is het adres B 54 A en in 1890 is het adres F 334. De landerijen eromheen zijn nu eigendom van landbouwer F. Flik.

De molenaar woonde met zijn gezin bij de molen, zodat hij op elk moment van de dag inzetbaar was. De molenaar was in dienst van de polder en kreeg voor het werk wat hij deed slechts een kleine vergoeding. Vaak was dat niet voldoende en moest dit aangevuld worden. Het leven rond de molen was hard. Het werk werd niet als hoogwaardig gezien en als molenaar stond Albert Jans Eisses onder een strak regime van het polderbestuur. Als hij niet op de molen werkzaam was, dan verhuurde hij zich aan het polderbestuur of boeren of hij had hiernaast nog een andere bron van inkomsten. Molenaars hadden vaak privileges. Hun inwoning was veelal gratis, ze kregen van de polder turven om te verstoken, petroleum, kaarsen en bovendien mochten ze een stuk grond gebruiken voor een moestuin of om wat vee te weiden. Een molen met veel land had daarom de voorkeur boven een molen met weinig land.

Iedereen in Muntendam had een bijnaam. De twee zoons Hendrik en Gerrit hadden vanwege hun kordate uiterlijk de bijnaam "Hoantjes". Blijkbaar verdiende vader genoeg om al zijn kinderen te onderhouden en om ze naar school te sturen. In 1863 werd er een lagere school opgericht in Tripscompagnie. De kinderen zullen hier naar school zijn geweest. Als ouder hoop je altijd dat je kinderen het beter doen als jijzelf. Zoon Jan werd onderwijzer te Bierum, de zoons Hendrik en Gerrit werden timmerman, de dochters Elsjen en Derkien trouwden met een boerenknecht en dochter Marchien trouwde met een schoenmaker. Al die tijd woonden er geen dienstmeiden of knechten bij hen in, en dat hoefde ook niet met zes kinderen: drie jongens en drie meisjes. De jongens hielpen hun vader bij het werk op de molen en de meisjes hielpen hun moeder bij het huishouden. Albert Eisses was zeker tot 1884 watermolenaar. Dat is te lezen op het huwelijkscontract van zijn zoon Hendrik. Daarnaast was hij werkman, om daarmee een zakcentje bij te verdienen als zijn kinderen trouwen en het huis uit gaan, waardoor ze hun ouders niet meer financieel kunnen ondersteunen. De laatste die het huis uit gaat is zoon Gerrit in 1887. Daarna besluiten Albert Jans en Kornelia dat ze te oud zijn geworden voor het beroep. Het is te zwaar nu ze op leeftijd zijn gekomen. Dus verhuizen ze in 1889. Albert Jans Eisses overlijdt op 5 mei 1896 aan de Middenweg te Muntendam. Kornelia Derks de Vries overlijdt op 19 februari 1902 aan 't Loeg te Muntendam.

Vanaf 1889 is Egbert de Groot de watermolenaar. In 1910 verhuist Egbert de Groot naar Sappemeer. Egbert de Groot werd geboren op 20 september 1860 te Tripscompagnie als zoon van Berent de Groot en Fokje Harms Niewold. Hij overlijdt op 7 november 1943 te Sappemeer. Egbert de Groot huwde op 23 november 1889 te Slochteren met Jantje Kruis, dochter van Harm Kruis en Grietje van Timmeren. Uit dit huwelijk worden zeven kinderen geboren: Bernardus (1890), Grietje (1891), Fokje (1892), Harm (1894), Harmina (1899), Teilke (1902) en Harm (1911). Egbert de Groot is de watermolenaar tot 1917, daarna is hij nog 15 jaar watermolenaar te Borgercompagnie. In de Groninger Archieven liggen stukken betreffende de reglementering van het waterschap Tripscompagnie Oostkant. Het zijn voornamelijk notulen van vergaderingen. Toch is hier wel iets uit te halen. Zo werd er in 1910 geschreven dat het bestuur er over nadacht om de molen om te laten bouwen naar zelfzwichting en dat molenbouwer Streuper daar wel voor kon zorgen. Hij moest dan maar een gat bovenin de as maken. Zelfzwichting betekent dat de wieken zijn voorzien van kantelbare kleppen die automatisch hun stand aanpassen aan de kracht van de wind. Hieruit concluderende dat de molen de hele tijd een windmolen was zonder zelfzwichting, totdat molenbouwer Streuper deze ombouwde in 1910. Het bestuur schreef in 1911 dat de oude molenroede nog op het terrein lag en vroeg zich af wat er mee te doen. Gewoon verkopen tegen een aannemelijk bod was de uitkomst. Dus de molenas werd compleet vervangen door een nieuwe. En ook in 1911 heeft men een nieuwe schroef nodig, omdat de oude bijna aan vervanging toe is. Men besluit om alvast een nieuwe aan te schaffen totdat het zover is. Verder is molenaar De Groot ziekelijk en besluit men hem een aardigheidje te sturen.

Op deze foto, die genomen is begin 20ste eeuw, afkomstig uit het archief van de vereniging de Hollandsche Molen, poseren een vrouw en kind op de dijk naast de molen van Tripscompagnie. Waarschijnlijk zijn het molenaarsvrouw Jantje Kruis en een van haar zonen. De wijk liep naast het huis helemaal naar voren naar de Tripscompagniesterweg. Aan het eind van de wijk zie je op de achtergrond aan elke kant nog een boerderij staan.

In 1913 vraagt het waterschap Oostkant een Hinderwetvergunning tot het plaatsen van een stoomgemaal op Sectie C 1649, wat op 12 april 1913 wordt toegekend. De molen hoeft nu dus niet meer al het werk alleen te doen en krijgt mechanische hulp bij het droogmalen van de polder. Het stoomgemaal stond ergens vooraan de wijk. De firma Geling beheert het stoomgemaal. Na een jaar de polder drooggemalen te hebben, vergadert het bestuur van het waterschap over voortzetting van het contract omdat ze de kosten te hoog vindt, en dus wordt het contract niet verlengd.

Het molenaarshuisje krijgt ondertussen weer een ander adres en wel G 65. In het molenaarshuisje woont nu Harm de Groot (vanaf 1918), en na zijn huwelijk arbeider Harm de Groot en zijn vrouw Aaltje Aalders (van 1918 tot 1928).

In 1928 staan er in de krant enkele berichten:

Uit de Noord-Ooster van 10 april 1928: Het WATERSCHAP vraagt tegen mei a.s.: Een Watermulder. Woning met grote tuin disponibel (= vrij beschikbaar). Aan te melden bij D. v.d. VEEN of F. FLIK Hzn. te Tripscompagnie.

Krantenfoto uit het Nieuwsblad van het Noorden van 14 juni 1928. Dit is de foto aan de hand waarvan Michaël Flik zijn tekening maakte.

Uit het Nieuwsblad van het Noorden van 24 april 1928: MUNTENDAM, 23 april 1928. Voor de betrekking van watermulder voor het waterschap „Tripscompagnie” hebben zich 30 sollicitanten aangemeld. Naar we vernemen ligt het in de bedoeling van het bestuur van het waterschap, om voorlopig geen mulder weder te benoemen, aangezien er plannen beraamd zijn, tot het plaatsen van een elektrisch watergemaal. Als dan zal de windmolen worden afgebroken.

Uit de Noord-Ooster van 24 mei 1928: MUNTENDAM, 23 mei 1928. Werd voor enigen tijd melding gemaakt van het afbreken van den molen van het Waterschap Tripscompagnie „Oostkant”, thans is definitief besloten tot den afbraak en zijn inmiddels onderhandelingen gevoerd met de firma Stokvis en Zn. tot het plaatsen van een elektrisch watergemaal.

In 1900 stonden er in Muntendam en omgeving nog zes achtkante watermolens en één spinnekop-watermolen. Langzamerhand verdwenen ze één voor één uit het landschap. De molen zal dus afgebroken worden en in onderdelen verkocht. Waarom de watermolens stuk voor stuk verdwenen? De landbouw werd geïntensiveerd. De schade die een boer leed door overtollig water op zijn akker was groter dan vroeger. Ook de eisen die aan bemaling werden gesteld waren hoger. Een verlaging van het polderpeil leverde een grotere productie op. Een koe die langer in de wei kon staan, en dus niet vroeg op stal moest vanwege een hoge waterstand, leverde de boer een voordeel op in zijn portemonnee. Molens waren niet meer in staat tot peilverlaging, tenzij ze compleet werden verbouwd. En dat ging gepaard met hoge kosten, dus men zei al gauw: “Dan maar helemaal weg.” En zo werden ze stuk voor stuk vervangen door goedkopere en doeltreffende elektrische gemalen.

Enkele verdere krantenberichten:

Uit de Noord-Ooster van 29 december 1928: VEILING TRIPSCOMPAGNIE. Notaris DE KOE te Sappemeer zal op maandag 14 januari '29, des avonds 7 uur, in het Café TALENS te Tripscompagnie, ten verzoeken van het Waterschap „TRIPSCOMPAGNIE”, Oostkant, publiek verkopen: 1. EENE BEHUIZING, met ERF en TUIN (in huur bij G. Blijham) en de Zuidel. helft van den MOLENBERG, staande en liggende onder Tripscompagnie, gr. plm. 51.01 A. 2. De Noordelijke helft van den MOLENBERG, gr. plm. 80 ca. 3. Op afbraak: de WINDWATERMOLEN met ijzeren as en roe en het KETELHUIS aan de wijk. 4. Een LOCOMOBILE met toebehoren. Aanvaarding: Huis 1 mei 1929; Land, Afbraak en Locomobile dadelijk na de toewijzing. Betaling: Vastgoed 1 mei '29, Afbraak en Locomobile contant.

Uit de Noord-Ooster van 15 januari 1929: Afloop van verkopen. Ten overstaan van den heer notaris De Koe te Sappemeer werd op j.l. maandag 14 Jan. te Tripscompagnie ten verzoeken van het waterschap „Tripscompagnie”, publiek te koop gepresenteerd: 1. Een huis met erf en tuin, st. en gel. te Tripscompagnie, gr. plm. 51.01 A. Koper F. Flik, Tripscompagnie voor f 1630. 2. De Noordelijke helft van den Molenberg, gr. plm. 80 Ca. Koper J. Flik, Veendam voor f 12. 3. Op afbraak: de windwatermolen met ijzeren as en roe en het ketelhuis aan de wijk. Koper J. Schenkel, Muntendam, voor f 360. 4. Een locomobile met toebehoren. Koper S. Venema, Wildervank voor f 200.

Daarna zet de gemeente-architect van Muntendam, dhr. J.Schenkel, dit te koop in de Noord-Ooster van 9 maart 1929.

In 1928 woont boerenarbeider Gebko Blijham in het molenaarshuisje en hij blijft daar wonen tot 1929. Daarna wordt deze bewoond door achtereenvolgens boerenarbeider Jurrien Meuken (1929 - 1930), werkman Lucas Jager (1930 - 1933) en arbeider Harm Elderman (1933). Op 11 oktober 1933 brandt het huisje tot de grond toe af en wordt niet herbouwd. Hieronder het krantenbericht uit de Noord-Ooster van 12 oktober 1933:

BRAND. ♦ MUNTENDAM, 11 Oct. Gisterenavond plm. 8 uur brak te Tripscompagnie brand uit in de behuizing, eigen aan F. Flik en bewoond door H. Elderman. De behuizing, welke geheel alleen stond, was door den sterken wind in een minimum van tijd een vuurzee. De vrouw des huizes en 2 kleine kinderen waren alleen thuis; de man werkt in de werkverschaffing in Westerwolde. Zij kon zich en de kinderen tijdig redden. Huis en inboedel waren verzekerd. Een geit werd een prooi der vlammen. Naar men ons mededeelde, ontstond de brand door het omvallen van een petroleumlamp.

Blijf er nog een vraagstuk over. Vanwaar kwam de spreuk op de kap: Somnus Ab Oculis? Ik ga er vanuit dat de eerste molenaar deze daar plaatste. Deze tekst komt uit de Bijbel en staat hier twee keer in vermeld, namelijk in Genesis 31 vers 40 en in het apocriefe Bijbelboek 1 Makkabeeën 6 vers 10. In Genesis staat: Des daags en des nachts verging ik van hitte en van koude, en de slaap week van mijne oogen. Dit komt uit het verhaal van Jacob, die vlucht met Rachel en Lea. Oom Laban zit hem dan achterna. Jacob weet niet dat Rachel een afgodsbeeld heeft gestolen en verborgen houdt in haar tent. Laban doorzoekt alles, ook Jacobs tent. Daarop vraagt deze waarom hij hem achterna zit en wat hij zoekt. Hij had zichzelf 20 jaar opgeofferd, 2 x 7 jaar om te mogen trouwen met een van de dochters en 6 jaar om een kudde te verkrijgen, en dit was nu zijn dank. Oom Laban vertrouwt hem nog steeds niet. Ik denk niet dat Hans Jans Leenders in een soortgelijke situatie zat, dat hij een conflict had met zijn schoonvader.

Het apocriefe boek Makkabeeën vertelt het verhaal van Alexander de Grote, die met de Grieken Judea probeert te veroveren. De Seleuciden en de Syrische Grieken proberen om hun cultuur aan de Joden op te leggen, waardoor deze in opstand komen tegen de overheersing. Koning Antiochus Epifanes hoorde dat er rijkdom te halen was in een stad met de naam Elymes. Als hij probeert de stad in te nemen, slaagt hij hier niet in. De inwoners waren al van tevoren gewaarschuwd voor het dreigende onheil. Zij bewapenen zich en jagen de koning terug naar Babel. Onderweg hoort hij dat de legers die hij had gestuurd, verslagen zijn, dat door de oorlogsbuit het vreemde leger gegroeid is en een geduchte tegenstander is geworden. Omdat het niet zo was gegaan als hij had gehoopt, werpt hij zich op zijn bed. Als hij zwaarmoedig wordt van verdriet en denkt te sterven, roept hij zijn vrienden bij zich en zegt tegen hen: "De slaap is van mijn ogen geweken en mijn hart is van verdriet gebroken." Als Hans Jans Leenders dit verhaal als grondslag heeft gebruikt voor de spreuk op de gevel, betekent het dat zijn leven niet gegaan is zoals hij het zich had voorgesteld. Altijd maar ploeteren om rond te moeten komen. Dacht hij misschien snel rijk te kunnen worden als watermolenaar en viel dat tegen? Dacht hij door te kunnen groeien naar een molen met meer grond, en waren anderen hem steeds voor of beter gekwalificeerd? Het is een tekst uit een apocrief Bijbelboek, en daardoor zal het zeker nooit verteld zijn in de Doopsgezinde kerk. Dit soort Bijbelboeken en hun inhoud waren in die tijd verboden.

Ikzelf denk niet dat er een diepere betekenis achter de naam van de molen schuil gaat. Er werden in die tijd veel stichtelijke boekjes uitgegeven met daarin Bijbelverhalen, rijkelijk geïllustreerd met de mooiste gravures, vol met mooie Latijnse spreuken, om zo de parochianen in moeilijke tijden ook thuis een hart onder de riem te steken, om ze geestelijk op te beuren en bij te staan. Zo hadden ze niet alleen op zondag, maar ook door de week iets tastbaars binnen handbereik om kracht uit te putten. Zo had je bijvoorbeeld het boek: Apophthegmata christiana, ofte gedenck-weerdige, leersame ende aerdighe spreucken, gedrukt door Jan Evertsz. Kloppenburgh te Amsterdam, boekverkooper op 't water / inde vergulden Bijbel uit 1631. Ook hierin staat de bekende Latijnse spreuk. Hans Jans Leenders zal ook van deze boekjes hebben gehad en deze spreuk herinnerde hem aan het altijd maar vroeg moeten opstaan als molenaar, altijd maar klaar staan, 24 uur per dag in geval van calamiteiten zoals hoogwater. Altijd maar alert en waakzaam zijn, met de ogen wijd open slapen als het ware, zodat hem niets ontging.

Bronnen

Allegroningers
Archief Veenkoloniaal Museum
Collecties.allemolens.nl
Digitaal Archief Leeuwarder Courant
Gemeentearchief Menterwolde
Genver.nl
Groninger Molenarchief Frank Houwaard
Koninklijke Bibliotheek
Pondes
Regionaal Historisch Centrum Groninger Archieven
Stichting Molendocumentatie Erik Stoop
Wiewaswie
www.abrahamsara.nl
www.bdpoppen.nl
www.borgercompagnie.eu
www.genealogiekruizinga.nl
www.jvdm.nl
www.molendatabase.nl
www.museummolen.nl
www.statenbijbelonline.nl

Boeken

M. Hillenga (eindred.), K.S. Biezeveld, C. Pennink (tekst / red.) - Boerderijenboek oude Groningse Veenkoloniën: Kleinemeer, Kalkwijk, Borgercompagnie, Tripscompagnie. Groningen, REGIO Projekt Uitgevers / Stichting Boerderijenboek Oude Groningse Veenkoloniën, 2000.
E.F.W.Brinkman – Muntendam en de Muntendammers, Assen, van Gorcum en comp, 1948
C.C. Geertsema – De zeekeringen, waterschappen en polders in de provincie Groningen. 2 delen - Groningen, B. van der Kamp, 1898
B. van der veen Czn – Groninger Molenboek, Wolters Noordhoff / Bouma's Boekhuis BV, Groningen, 1981.
Ir. D.R.Mansholt – Departement van landbouw en Visscherij / directie van den landbouw – de waterlasten in de provincie Groningen, Den Haag, Algemene Landsdrukkerij, 1937
Piet Visser (eindred.) Bert Dop – Ernstige Godsvrucht en gezond verstand, een selectie uit de dagboeken van Foeke Wigles Gorter (1756-1836) leraar van de doopsgezinden in Sappemeer, Uitgeverij Verloren, Hilversum, 2010.

Afbeeldingen

Tekening Molen – Collectie Veenkoloniaal Museum HVK 27031
Waterstaatskaart 1e editie (1865-ca. 1935) blad 12 - Assen – Jan van den Noort, Rotterdam
Molen Tripscompagnie – Groninger Molenarchief
Kind en vrouw voor molen - Groningen –GRIJ-M-00676.0000003.1 - Collectie Vereniging De Hollandse Molen
Krantenfoto Watermolen – Koninklijke Bibliotheek Nieuwsblad van het Noorden 14-06-1928
Krantenartikel de Noord-Ooster 9 maart 1929 – Koninklijke Bibliotheek.